

Josep Vicenç MESTRE NOGUÉ, *Nació i Estat. L'intent d'encaix entre Catalunya i Espanya (1833-1933)*, Catarroja, Afers, 2024, 482 pàgines.

Josep Vicenç MESTRE NOGUÉ, *Paraules de president. Nació i Estat als discursos de Prat de la Riba, Puig i Cadafalch i Macià*, Catarroja, Afers, 2024, 569 pàgines.

El 2022, el polític i professor en oratòria per la Universitat Pompeu Fabra Josep Vicenç Mestre va llegir la seva tesi doctoral en el marc de la UPF, amb l'eloqüent i molt gràfic títol de *Paraules de President*. Tot i que el títol de la tesi semblava incidir en l'ús que de l'oratòria varen fer ús, com a mitjà de comunicació d'idees i projectes polítics catalanistes, alguns dels denominats «presidents de Catalunya» del primer terç del segle XX, el fet és que la importància de l'estudi del professor Mestre i, en aquest cas, dels dos llibres que es ressenyen en les següents planes residia i resideix en el polèmic i relliscós tema de la «Nació i l'Estat» en la Catalunya contemporània.

Nació i Estat

El primer llibre, *Nació i Estat*, comença amb una descripció dels diferents *topoi* o tòpics que inunden la retòrica dels catalanistes, sobretot la del bagatge conceptual a través del qual s'expressa la que podríem definir com a *catalanística catalanista*, la qual ha dominat la interpretació canònica (nacionalista catalana) de la Història de Catalunya. Una línia interpretativa que ha defugit sistemàticament el fet de reconèixer l'existència d'un catalanisme regionalista i alhora espanyolista i que, a més a més, tingué una presència més que notable. Una expressió d'aquesta línia fou la plataforma periodística del darrer terç del segle XIX *La España Regional*, que, com han destacat els professors Giovanni C. Cattini i Josep Pich, havia de compartir, per a major confusió?, tòpics i conceptes amb els catalanistes nacionalistes explícits. La no-assumpció d'aquest fet (Cambó arribà a manifestar, el 1913, en el seu llibre *El pesimismo español*, que el catalanisme era la màxima expressió de l'espanyolisme) ha provocat i encara provoca que l'anàlisi del catalanisme polític i, fins i tot, de l'espanyolisme a Catalunya hagi estat molt mancat.

En aquest sentit, davant d'aquestes apreciacions, resulta complex definir què ha estat i què és Espanya, així com la mateixa Catalunya. Ambdues són nacions? És Espanya una nació estat en el sentit consolidat del terme durant el període d'entreguerres i sorgit dels tractats de pau de 1919-1923 negociats a París i rodalia? És Catalunya una futurible nació estat culturalment unitària o una autonomia regional que com a màxim pot arribar a ser un Estat dins d'una monarquia o una república federal? Fou la Mancomunitat una autonomia regional?

A totes aquestes preguntes i a moltes més, Josep Vicenç Mestre vol donar resposta en ambdós llibres, però, especialment, a *Nació i Estat*. I no és fàcil. D'entrada, perquè la major part de la bibliografia consultada i citada per l'autor (incloent-hi els meus llibres) és intel·lectualment qüestionable. Per què? Perquè, en major o menor grau, són obres que, algunes explícitament i d'altres sota l'aixopluc de l'anàlisi científica, elaboren interpretacions polititzades de la història d'Espanya i de Catalunya.

Un dels fets reveladors de tota la bibliografia remenada per l'autor és que existeix una voluntat científica per part del món acadèmic universitari per trobar un «algoritme» o una fórmula matemàtica o física (fins i tot biològica: i ho dic amb tota la ironia enfront de tots aquells que encara creuen que una nació és un cos viu) que permeti classificar totes les «entitats», «poblacions», «cultures», «pobles», «nacions», «regions», «autonomies» o «mancomunitats» entre aquelles que poden ser considerades com a aspirants a ser reconegudes com a «autèntiques» nacions o nacionalitats a disposar d'un estat independent i aquelles que no.

Un debat summament simplificat, perquè sovint es limita a confrontar la idea de nació espanyola a l'existència d'altres nacions d'àmbit regional (tot i que ara està de moda definir ridículament aquestes últimes com a *subestats*, potser perquè, en la mentalitat d'algunes historiografies progressistes perifèriques, aquest concepte resulta menys espanyolista que el de *regionals*).

La paradoxa és que les interpretacions elaborades pels diferents sectors historiogràfics espanyols, ben descrits pel professor Mestre al llarg del llibre, siguin de dretes o d'esqueres, nacionalistes o antinacionalistes, nacionalistes antinacionalistes o antinacionalistes nacionalistes, recollits i analitzats sumàriament pel professor Mestre Nogué, emanen de les particulars classificacions que, a partir de les revolucions del 1848, va establir Karl Marx, i on distingia entre els pobles amb història (majoritàriament les grans nacions estat liberals i imperials o amb vocació d'imperi) i els pobles sense història (un marc de cultures locals, titllades de contrarevolucionàries i que estaven immerses en els grans estats nació o estats nació imperials que dominaven el segle XIX europeu). Per què contrarevolucionàries? Perquè tant Marx, com sobretot Bakunin, creien que la modernitat i la pau mundial es concretaria a partir de grans federacions territorials continentals o, més quimèricament, mundials. Així, l'Imperi britànic, ben reconduït (i així ho va creure el periodista i nacionalista radical català Eugeni Xammar durant la Gran Guerra), podia ser entès com una federació liberal i democràtica. El mateix Bakunin arribà a assenyalar, com molt bé ha puntualitzat Gennadi Kneper en els seus treballs sobre el teòric forjador de l'anarquisme, que un imperi rus federal a imatge dels Estats Units d'Amèrica era la solució ideal per a la convivència dels pobles que integraven «Rússia».

Certament, en els darrers cinquanta anys, la reflexió de Marx sobre qui tenia dret a ser una nació reconeguda i no un simple regionalisme o localisme «montaraz» es va sofisticar amb l'aposta interpretativa d'Eric J. Hobsbawm i Terence Ranger sobre la «invenció de les nacions i de les nacionalitats». Una aportació que, tanmateix, no va ajudar a superar les disquisicions vuitcentistes de Marx, ja que, en lloc d'arribar a la conclusió que tots els moviments nacionalistes han inventat i segueixen inventant les seves tradicions i històries, al que ha conduït i encara condueix, com la realitat del procés separatista català de la dècada passada o el moment actual de la política espanyola, és a una competència entre nacionalismes sobre quin està o ha estat inventat i quin no. I en el conjunt d'Espanya, no només els espais polítics, sinó també els historiogràfics, han mantingut i mantenen un debat que es traduiria en la frase «el teu nacionalisme està més inventat que el meu», o més radical encara: «El teu nacionalisme és inventat i el meu no».

Paraules de president

I en el terreny de la invenció, en aquest cas de la «nacionalitat» catalana, està la consideració dels diferents «presidents regionals» catalans com a «presidents d'Estat» o «homes d'Estat», en un joc en què, al llarg del segle XX i fins al present, s'ha forçat el fet d'equiparar a un mateix nivell institucional les presidències de la Diputació de Barcelona, de la Mancomunitat i de la Generalitat. En aquest sentit, Josep Vicenç Mestre converteix el seu llibre *Paraules de President* en una continuació temàtica de *Nació i Estat*, tot acceptant, com un recurs narratiu útil, la presidencialitat institucional d'invenció catalanista per fer una comparació entre tres polítics catalanistes amb models realment diferents sobre com calia interpretar i dissenyar l'autogovern català i el seu encaix o no dins de l'Estat espanyol.

Pot ser molt discutible limitar l'anàlisi dels discursos i dels models catalanistes noucentistes en Prat de la Riba, Puig i Cadafalch i Macià, tot marginant un Companys que va presidir la Generalitat de Catalunya en un espai de temps el doble d'extens (foren sis anys

de mandat) al que ocupà Macià en la seva presidència (dos anys i mig). De fet, si ens limitem a l'espai temporal, més que Macià és Companys qui pot competir en anys de gestió presidencial amb Prat de la Riba (set anys al davant de la Diputació de Barcelona i tres al capdavant de la Mancomunitat) i Puig i Cadafalch (sis anys i mig a la Mancomunitat).

No només això, sinó que també justifica el no-tractament d'un Alfons Salà i Argemí (com a president de la Mancomunitat) o d'un Pich i Pon en considerar que foren irrelevants en les seves gestions respectives. Però si una cosa cal afirmar és que les presidències de Sala i Argemí o de Pich i Pon no foren irrelevants, i ni tan sols ho foren les seves trajectòries polítiques en la Catalunya de la primera meitat del segle XX. Una altra cosa és el fet que Sala i Pich i Pon no formin part de la genealogia admesa i consagrada per la catalanística catalanista, aquella que moltes vegades ha estat considerada com la nissaga dels «autèntics presidents». Una línia d'interpretació molt marcada per la tesi que indica que catalanisme és igual o sinònim de modernitat, progrés i liberalitat, i que condueix al fet que un tipus prou reaccionari en l'àmbit social com Prat de la Riba pugui passar encara per tot el contrari.

De fet, el més rellevant, i que té un mèrit innegable a *Paraules de President*, és el rescat d'una figura certament oblidada pels estudiosos del catalanisme com és la de Josep Puig i Cadafalch, el qual no fou només un arquitecte amb mentalitat de tecnòcrata, sinó que també va ser un dels primers dissenyadors, durant els anys deu del segle XX, d'una estratègia internacional del catalanisme, la qual va ser apropiada, durant la Gran Guerra, pel nacionalisme radical català i el catalanisme d'esquerres en la seva fase aliadòfila.

David MARTÍNEZ FIOI*
Universitat Autònoma de Barcelona

* David Martínez Fiol, ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-5844-3232>.